

Onko legal design tiede? Havaintoja erään väitöskirjan perusteella

1. Johdanto

Hankenin laskentatoimen ja kauppaoikeuden laitoksella on julkaistu niin sanotua legal designia koskeva väitöskirja.¹ Väitöskirjaa pitää arvioida itsenäisenä opinnäytteenä, mutta se antaa myös aiheen tarkastella legal designin luonnetta ja väitöskirjalle asetettavia vaatimuksia. Legal designin luonnetta on syytä tarkastella jo siitä syystä, että legal design sai runsaasti tilaa Tampereella elokuussa 2023 järjestetyillä valtakunnallisilla oikeustieteen päivillä. Väitöskirja antaa samalla tilaisuuden tehdä eräitä kriittisiä huomioita oikeustieteestä tieteenä. Näitä laajoja kysymyksiä tarkastellaan siis yhden väitöskirjan valossa.

Katri Nousiainen englanninkielisessä artikkeliväitöskirjassa valittu ongelma muodostuu kahdesta osasta. Ensimmäistä kirjoittaja kutsuu nimellä ”legalese”, jonka hän määrittelee sanakirjan perusteella lakimiesten ja oikeudellisten asiakirjojen kieleksi, jota tavallisten ihmisten on vaikea ymmärtää. Toinen on siihen hänen mukaansa liittyvä informaatioasymmetria neuvottelujen yhteydessä. ”Legal design” on väitöskirjassa määritelty tavoitteensa perusteella. Legal designilla on tarkoitus saada oikeudelliset tuotteet, palvelut ja prosessit sellaiseen muotoon, että oikeudellista koulutusta vailla olevat ihmiset ymmärtävät ne.²

Väitöskirjaan kuuluu johdanto ja kolme artikkelia. Kahdessa artikkelissa on ollut tarkoituksena muodostaa legal designin yleinen teoria kaupallisen sopimisen yhteydessä oikeustaloustieteen rajoissa.³ Kolmannessa artikkelissa pyritään kirjoittajan mukaan testaamaan teoriaa empiirisesti.

Väitöskirjan kuuluu olla tieteellinen opinnäyte. Sillä pitää osallistua tieteelliseen keskusteluun. Tieteellisessä keskustelussa voidaan olla eri mieltä tieteel-

* Petri Mäntysaari, KTT, OTK, LL.M., professori, Hanken.

1. Katri Nousiainen, *Measuring the impact and value of legal design in commercial contracting within the law and economics framework*. Hanken School of Economics 2023. III + 15 sivua (johdanto) + 10 sivua (ensimmäinen artikkeli) + 22 sivua (toinen artikkeli) + 30 sivua (kolmas artikkeli). Tämän artikkelin kirjoittaja ei ole osallistunut hankkeeseen eikä väitöskirjan arviointiin mutta on kauppaoikeuden professori samalla laitoksella.
2. Nousiainen 2023, luku 1, s. 1.
3. Nousiainen 2023, luku 1, s. 1: ”The first two papers lay down the general theory of legal design in commercial contracting within the law and economics framework.”

lisistä teorioista, menetelmistä ja tulosten tulkinnoista.⁴ Joka tapauksessa väitöskirjan perusvaatimukseen kuuluu yhteen tai useampaan tieteenalaan liittyvä teoreettinen viitekehys, ongelman ja tutkimuskysymyksen yhteys tähän teoreettiseen viitekehukseen, tieteellisten tutkimusmenetelmien soveltaminen tutkimuskysymyksen ratkaisemiseen sekä uutuus verrattuna tieteenalan aikaisempaan tutkimukseen. Tieteellistä laatua arvioitaessa on vastuullista tarkastella työn varsinaista tieteellistä sisältöä.⁵ Ei siis pitäisi riittää, että artikkeliväitöskirjassa on jonkinlainen johdanto ja tietty määrä artikkeleita. Tutkimuksen tieteellistä laatua arvioitaessa on vakiintuneesti tarkasteltu menetelmien, aineistojen ja teoreettisen viitekehysten pätevyyttä sekä tutkimuksen merkitystä tieteenalan kehitykseen.⁶ Väitöskirjassa pitää ”seisoa jättiläisten olkapäillä” ja luoda jotain uutta.⁷

Hankenilla näitä periaatteita sovelletaan kaikille oppiaineille yhteisten arviointimatriisien perusteella jo kandidaatin- ja maisterintutkielmiin.⁸ Vastaavaa arviointimatriisia ei ole väitöskirjoja varten, koska väitöskirjojen arvioinnissa väitöskirja joko hyväksytään tai hylätään. Olisi kuitenkin vaikea perustella mielekkäästi, miksi väitöskirjoihin pitäisi soveltaa matalampia vaatimuksia kuin maisterintutkielmiin. Vaikka väitöskirjalle asetettavat vaatimukset lähtökohtaisesti kuuluvat institutionaalisen autonomian piiriin,⁹ institutionaalinen autonomia ei ainakaan tässä yksittäistapauksessa anna syytä luopua tieteellisen työn keskeisistä laatuksiteereistä. Niistä luopuminen ei yleensääkään vastaisi hyvää tieteellistä käytäntöä.¹⁰ Tarkasteltava artikkeliväitöskirja vastaa yhteenlasketulta sivumäärältään (III + 77 sivua)¹¹ maisterintutkielmaa, mutta tiedeyhteisön odotuksena on maisterintutkielmaa korkeampi tieteellinen laatu.

4. Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023, luku 4.1, s. 15.
5. The Declaration on Research Assessment (DORA); Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA), The Agreement on Reforming Research Assessment ja Vastuullisen tutkijanarvioinnin työryhmä, Tutkijanarvioinnin hyvät käytännöt. Vastuullisen tutkijanarvioinnin kansallinen suositus. Vastuullisen tieteen julkaisusarja 5:2020. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta 2020.
6. Tutkijanarvioinnin hyvät käytännöt, s. 11.
7. Nanos gigantum humeris insidentes.
8. Tutkimuksen eri osa-alueiden laadun kriteerit on määritelty Hankenin arviointimatriiseissa etukäteen arvosanatasoilla 0–5.
9. Perustuslain 123 §:n 1 momentti ja yliopistolain 3 §:n 1 momentti.
10. Ks. esim. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan väitöskirjojen arvosteluasteikko, joka on hyväksytty taiteiden tiedekunnan tiedekuntaneuvoston kokouksessa 17.3.2016. Hyväksytty väitöskirja edellyttää muun muassa sitä, että ”väitöskirjan kysymyksenasettelu, teoriatausta ja teoreettinen viitekehys, metodologia sekä mahdollinen empiirinen aineisto osoittavat hyvää tutkimusalueen tuntemusta sekä eettisesti kestäviä periaatteita, väitöskirja muodostaa tieteellisesti hyvän kokonaisuuden ja sen mahdollisesti sisältämät taiteelliset osat, produktio-osat ja tuotekehitysprojektit ovat korkeatasoisia kaikkien keskeisten arviointikriteerien valossa”. Arvosteluasteikossa on kriteerit myös hylätylle arvosanalle.
11. Nettiversiosta puuttuu kolmas artikkeli, ja siinä on sivuja vastaavasti vähemmän.

Koska tutkimuksen laatua on arvioitava sen perusteella, mitä uutta se on tuonut tieteenalan kehitykseen, ensimmäiseksi on tarkasteltava valittua tieteenalaa. Voisiko se olla kauppaoikeus, oikeustiede, taloustiede, oikeustaloustiede, jokin design science tai legal design? Tarkastelu paljastaa, että väitöskirja ei kuulu mihinkään tieteenalaan. Niinpä se ei täytä tieteellisen tutkimuksen perusvaatimuksia.

2. Ongelmankehittely tieteenalan aikaisemman teorian perusteella

Yleensä tieteenala löytyy jokaisesta kandidaatin- ja maisterintutkielmasta ja väitöskirjasta varsin helposti. Tieteellisen tutkimuksen uutuusvaatimuksesta suhteessa aikaisempaan teoriaan seuraa, että vaatimukseen kuuluu ongelmankehittely tieteenalan aikaisemman teorian perusteella. Ilman tieteenalan aikaisempaan teoriaan perustuvaa ongelmankehittelyä olisi mahdotonta ottaa hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti huomioon muiden tutkijoiden aikaisempi työ ja kertoa, mikä omassa tutkimuksessa on tieteenalan kannalta uutta.

Tarkasteltavassa väitöskirjassa identifioituun tieteenalaan perustuva ongelmankehittely puuttuu kokonaan. Sen olisi varmaankin pitänyt löytyä väitöskirjan johdannosta (kappa). Tieteenalan aikaisempaan teoriaan perustuva ongelmankehittely on kuitenkin korvattu sanakirjan määritelmällä (”legalese”). Ilman tieteenalan aikaisempaan teoriaan perustuvaa ongelmankehittelyä jää avoimeksi, mihin tieteenalaan väitöskirjan on tarkoitus kuulua.

Vaikka tieteellisen tutkimuksen perusvaatimukset jäävät täyttymättä jo tällä perusteella, on silti kiinnostavaa tarkastella, olisiko väitöskirja sisältönsä puolesta voinut kuulua johonkin tieteenalaan. Tieteenalan etsintä on tarpeen myös legal designin yleisen luonteen arvioimiseksi (legal design joko on tai ei ole tieteenala), oikeustieteen kritiikin kannalta (tieteellisyyksvaatimuksia joko sovelletaan tai ei sovelleta oikeustieteessä) ja arvioitaessa arviointiprosessin laatua (hyvää tieteellistä käytäntöä joko noudatettiin tai ei noudatettu).

3. Väitöskirja ei kuulu kauppaoikeuteen

Väitöskirja ei kuulu ainakaan kauppaoikeuteen. Näin on siitä huolimatta, että artikkeliväitöskirja on julkaistu laskentatoimen ja kauppaoikeuden laitoksella kauppaoikeuden pääaineessa.

Kauppaoikeus on Hankenilla asiayhteydestä riippuen hallinnollinen kokonaisuus, opetuksellinen kokonaisuus tai tieteenala. Koska kauppaoikeus mainitaan ainoastaan affiliaation yhteydessä, yhteys kauppaoikeuteen on lähinnä hallinnollinen, ei tieteellinen. Kauppaoikeutta ei mainita väitöskirjan varsinaisessa tekstissä lainkaan eikä väitöskirjassa ole haluttu osallistua kauppaoikeuden tieteelliseen eli teoreettiseen ja metodeja koskevaan keskusteluun.

Väitöskirjan olematon yhteys kauppaoikeuteen ilmenee myös siinä, että väitöskirjalla ei teoriansa ja metodiensa puolesta ole yhteyttä laitoksen omaan tutkimukseen ja siihen perustuvaan opetukseen. Hankenilla kauppaoikeuden teoriaa ja metodeja tarkastellaan tieteellisyyksvaatimusten näkökulmasta pääaineopiskelijoille pakollisella syventävien opintojen kurssilla Handelsrättens forskningsmetodik (10 opintopistettä). Lähtökohtana kurssilla on, että kauppaoikeuden pitää yliopistollisena oppiaineena täyttää tavanmukaiset tieteellisyyksvaatimukset. Olen kehittänyt kauppaoikeutta tieteenalana sekä tällä metodikurssilla että muutamissa julkaisuissa,¹² joten kauppaoikeuden tieteenalaluonnetta koskeva keskustelu olisi ollut laitoksella helposti saatavilla. Jos väitöskirja olisi ollut tarkoitettu kauppaoikeuden tieteenalanaan, tämä keskustelu olisi hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti varmaankin otettu huomioon.¹³

Sama voidaan sanoa oikeustaloustieteen roolista laitoksen kauppaoikeuden tutkimuksessa. Ingalill Aspholm hyödynsi oikeustaloustiedettä kauppaoikeuden laitoksella hyväksytyssä väitöskirjassaan jo vuonna 2002.¹⁴ Laitoksen oikeustaloustieteen opetukseen on merkittävästi vaikuttanut Max Oker-Blom, joka väitteli samana vuonna Joensuun yliopistossa.¹⁵ Taloustieteen teorioilla on ollut merkittävä rooli Hankenin kauppaoikeudellisessa teorianmuodostuksessa.¹⁶ Tarkasteltavaa väitöskirjaa selvästikään ei ole tarkoitettu osaksi kauppaoikeudellista diskurssia edes oikeustaloustieteellisen kytköksensä välityksellä.

12. Ks. esim. Petri Mäntysaari, Handelsrättens teori: en teoretisk referensram för handelsrättslig forskning. *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 2/2011, s. 197–226; Petri Mäntysaari, Kauppaoikeuden teoriasta. *Lakimies* 3/2014, s. 347–367; Petri Mäntysaari, *Organising the Firm: Theories of Commercial Law, Corporate Governance and Corporate Law*. Springer 2012, s. 15–56; Petri Mäntysaari, *User-friendly Legal Science*. Springer 2017, s. 194 ja Petri Mäntysaari, *Stocks for All: People’s Capitalism in the Twenty-First Century*. De Gruyter 2021, s. 3.

13. Ks. esim. ALLEA – All European Academies, *The European Code of Conduct for Research Integrity*. Revised edition 2023, luku 2.3: “Researchers take into account the state-of-the-art in relevant fields when developing research ideas.” ja TENK, *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023, luku 3.2.3: ”Otetaan suunnittelussa huomioon aiempi tutkimustieto.”

14. Ingalill Aspholm, *Rättsekonomisk analys av revisors skadeståndsansvar i Norden*. Svenska handelshögskolan 2002.

15. Max Oker-Blom, *Bakom rätten: en rättsekonomisk argumentationsmodell*. Joensuun yliopisto 2002. Nousiainen mainitsee Oker-Blomin väitöskirjassaan.

16. Ks. esim. Petri Mäntysaari, *The Law of Corporate Finance. General Principles and EU Law. Volume I: Cash Flow, Risk, Agency, Information*. Springer 2010.

Voidaan tietenkin kysyä, miksi kauppaoikeuden pääaineessa pitäisi hyväksyä väitöskirjoja, joilla ei ole yhteyttä kauppaoikeuden tieteenalaan. Mutta siirrymme eteenpäin. Jos väitöskirja ei kuulu kauppaoikeuden tieteenalaan, voisiko se kuulua oikeustieteeseen jollain muulla tavalla?

4. Väitöskirja ei kuulu oikeustieteeseen

Väitöskirja ei kuulu kauppaoikeuden tieteenalaan mutta ei myöskään oikeustieteeseen, koska väitöskirja ei vastaa mitään oikeustieteen paradigmaa.

Perinteisessä oikeustieteessä tutkitaan normeja ja niiden yhteiskunnallisia vaikutuksia. Normeja ja niiden vaikutuksia tutkittaessa on mahdollista hyödyntää myös muiden tieteenalojen, kuten historiatieteen, sosiologian tai taloustieteen, teoriaa. Laajemmassa mielessä oikeustieteessä voidaan tutkia oikeudellisia välineitä ja käytäntöjä ja niiden yhteiskunnallisia vaikutuksia. Näin tehdään esimerkiksi oikeussosiologiassa,¹⁷ funktionaalisessa oikeusvertailussa, jonka *tertium comparationis* on ”funktio”,¹⁸ ja niin sanotussa käyttäjäystävällisessä oikeustieteessä, jota olen viime vuosina Hankenilla kehitellyt.¹⁹ Ne normit tai laajemmin oikeudelliset välineet ja käytännöt, jotka oikeustieteessä ovat tutkimuksen kohteena, ovat oikeudellisia, koska niillä on oikeusjärjestyksen ja täytäntöönpanokelpoisuuden perustuvia eli oikeudellisia vaikutuksia.

Tarkasteltavalla väitöskirjalla ei kuitenkaan ole selkeää yhteyttä mihinkään oikeusjärjestykseen, ei edes korkeammalla oikeusteorian tai oikeusfilosofian abstraktiotasolla kaikkiiin oikeusjärjestyksiin. Legal designin paradigmaan kuuluva maallikkojen ”ymmärrys” jättää oikeusjärjestyksen väitöskirjan ulkopuolelle. Avoimeksi jää, onko jokin legal designia soveltamalla saatu tulos oi-

17. Eugen Ehrlich, *Grundlegung der Soziologie des Rechts*. Duncker & Humblot 1913, s. 400: ”Ein Blick in das moderne Rechtsleben zeigt es ganz überwiegend nicht vom Gesetz, sondern von der Geschäftsurkunde beherrscht. Das nachgiebige Recht wird vom Urkunden inhalt verdrängt. In den Ehepakten, Kauf-, Pacht-, Baukredit-, Hypothekendarlehnsverträgen, in den Testamenten, Erbverträgen, Satzungen der Vereine und Handelsgesellschaften, nicht in den Paragraphen der Gesetzbücher muß das lebende Recht gesucht werden. Alle diese Verträge haben neben dem individuellen, bloß dem einzelnen Geschäft geltenden, ihren typischen, immer wiederkehrenden Inhalt”

18. Ks. esim. Ralf Michaels, *The Functional Method*, s. 345–389 teoksessa Reinhard Zimmermann – Mathias Reimann (eds), *The Oxford Handbook of Comparative Law*. Second edition. Oxford University Press 2019, s. 348.

19. Petri Mäntysaari, *User-friendly Legal Science*. Springer 2017; Petri Mäntysaari, *Användarvänlig skatterättsforskning*. Skattenytt 7–8/2018, s. 541–554 ja Petri Mäntysaari, *Käyttäjystävällisen oikeustieteen metodista*, s. 151–167 teoksessa Jukka Mähönen – Pasi Pölönen – Veikko Vahtera (toim.), *Juhlajulkaisu Risto Nuolimaa 1948 – 2/6 – 2018*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2018.

keusjärjestyksen valossa tuottamiensa vaikutusten perusteella mielekäs, onko ehdotettu ratkaisu siis oikeudellisessa mielessä hyvä vai huono. Niinpä väitöskirja jää oikeustieteen ulkopuolelle.

Puuttuva yhteys oikeustieteeseen ilmenee artikkeliväitöskirjan substanssissa monella tavalla. Koska kysymyksellä on aivan ilmeisestä merkitystä väitöskirjan tieteellisen laadun, väitöskirjan arviointiprosessin laadun ja myös legal designin oikeustieteessä mahdollisesti nauttiman aseman kannalta, tarkastelen substanssin puutteita hieman enemmän. Tarkastelen erityisesti eräitä kauppaoikeuteen kuuluvia tai sitä lähellä olevia seikkoja, jotka jäivät väitöskirjan ulkopuolelle. Se lienee luontevaa, koska väitöskirja liittyy kaupalliseen sopimiseen (commercial contracting) ja koska se on hyväksytty kauppaoikeuden pääaineessa.

Väitöskirjassa ilmoitetaan legal designin tavoitteeksi, että maallikot voivat ymmärtää oikeudellisia tuotteita, palveluja ja prosesseja ilman oikeudellista koulutusta tai lakimiesten apua: ”By comprehension it is meant here, that the parties can read and understand contracting terms without the need of having to hire a lawyer or having to have a legal background themselves.”²⁰

Oikeushistoriallinen tutkimusote olisi paljastanut, että tämä tavoite ei ole lainsäädännössä eikä oikeustieteessä uusi. Napoleonin Code civil (1804) perustui tavoitteeseen selkeyttää lakia ja saada se kaikkien kansalaisten ulottuville. Sinänsä hyvä tavoite ei kuitenkaan toteutunut. Napoleonin väitetään huudahtaneen ”Mon code est perdu!” ensimmäistä kommentaariteosta lukiessaan.

Kauppaoikeudellinen tutkimusote olisi paljastanut uudempiakin pyrkimyksiä oikeudellisen kielen ja sopimusten selkeyttämiseksi. Pyrkimysten laajaa kirjoa voidaan havainnollistaa neljällä hyvin erilaisella esimerkillä, jotka liittyvät kauppaoikeuden ja sopimusoikeuden harmonisointipyrkimyksiin, kuluttajasopimukseen, rahoitusmarkkinoiden sääntelyyn ja digitalisaatioon.

Ensimmäinen esimerkki on taloudellisen integraation edistäminen oikeudellisella integraatiolla. Lainsäädännön kansainvälisen harmonisoinnin ja yhteisten sopimuskäytäntöjen on oletettu alentavan transaktiokustannuksia ja lisäävän kansainvälistä kauppaa.²¹

Toinen esimerkki on nimenomaan Euroopan taloudelliseen integraatioon kuuluva kuluttajasopimusten sääntely. Euroopan unionin lähestymistapa on edistää rajat ylittävää kauppaa vahvistamalla kuluttajien oikeuksia pakottavalla lainsäädännöllä. EU:n sääntelyssä on kiinnitetty huomiota myös ehtojen ymmärrettävyyteen kuluttajan kannalta. Se on erityisen tärkeää sähköisessä kaupankäynnissä.²²

20. Nousiainen 2023, luku 3, s. 12.

21. Ks. esim. Evelyne Terryn, *The Common Frame of Reference: an optional instrument?* European Parliament 2010, s. 7.

22. Ks. esim. kuluttajan oikeuksia koskevan direktiivin 2011/83/EU johdanto-osan 34 ja 39 kappale ja 5–8 artikla sekä sähköisestä kaupankäynnistä annetun direktiivin 2000/31/EY 10.1 artikla. Sähköisen kaupankäynnin direktiiviä vastaa USA:ssa *Electronic Signatures in Global and Na-*

Kolmas esimerkki on rahoitusmarkkinoiden sääntely USA:ssa ja EU:ssa. USA:n Securities and Exchange Commission (SEC) on vaatinut selkeän englannin käyttämistä rahoitusmarkkinoilla. SEC julkaisi vuonna 1998 kielestä sekä sääntöjä (Plain English Rules)²³ että ohjeistusta (A Plain English Handbook).²⁴ EU:ssa arvopapereiden yleisölle tarjoamisen yhteydessä julkaistavan esitteen pitää sisältää tiivistelmä, jonka ymmärrettävyydelle on asetettu tarkkoja vaatimuksia.²⁵ MiFID II:ssä sijoituspalveluyritykselle asetetaan velvollisuus antaa asiakkaille tietoja ymmärrettävässä muodossa.²⁶ Vakuutusten tarjoajiin sovelletaan vieläkin tiukempia vaatimuksia.²⁷

Neljäs esimerkki on pyrkimys edistää älykkäitä sopimuksia (smart contracts), joissa osapuolten velvollisuudet perustuvat algoritmeihin, jotka teknisen luonteensa mukaisesti eivät jätä mitään tulkinnan varaan. Älykkäiden sopimusten käyttäminen on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi, koska sopimussuhde muodostuu monesta elementistä ja joidenkin osien on syytäkin jättää tilaa tulkinnalle.²⁸ Niinpä ISDA on todennut älykkäitä johdannaisopimuksia koskevissa ohjeissaan: “Only those parts of a derivatives contract that are capable of being automated should be considered.”²⁹

Oikeusvertaileva tutkimusote olisi paljastanut, että common law -maiden ja mannereurooppalaisten maiden sopimuskäytäntöjen välillä on merkittäviä eroja. Common law -maiden sopimukset ovat pidempiä ja yksityiskohtaisempia. Syynä on perinteisesti ollut common law -maiden laissez-faire-suhtautuminen markkinasääntelyyn,³⁰ suurten kodifikaatioiden puute, oikeuden perustuminen pitkälti lukemattomiin oikeustapauksiin sekä se, että luontoissuoritus ei kuulu sopimusrikkomuksen seuraamuksiin.³¹ Niinpä sopimussuhteen yleiset ehdot on

tional Commerce Act (E-Sign Act), jonka mukaan kuluttajalle on ennen sopimukseen sitoutumista annettava ”a clear and conspicuous statement” (section 101(c)). Sylvia M. Kierkegaard, E-Contract Formation: U.S. and EU Perspectives. *Washington Journal of Law, Technology & Arts* 3(12) 2007, s. 12.

23. Rule 421(d); SEC Release No. 33-7497 (Jan. 28, 1998) (Plain English Disclosure).

24. A Plain English Handbook: How to Create Clear SEC Disclosure Documents. By the Office of Investor Education and Assistance. U.S. Securities and Exchange Commission, Washington, DC, August 1998. Ks. myös Mäntysaari 2021, s. 558.

25. Asetus (EU) 2017/1129 arvopapereiden yleisölle tarjoamisen tai kaupankäynnin kohteeksi säännellyllä markkinalla ottamisen yhteydessä julkaistavasta esitteestä, 7 artikla ja johdanto-osan 30 kappale.

26. Direktiivi 2014/65/EU rahoitusvälineiden markkinoista (uudelleenlaadittu) (MiFID II), 24.5 artikla.

27. Direktiivi (EU) 2016/97 vakuutusten tarjoamisesta (uudelleenlaadittu), 20 artikla.

28. Ks. esim. Petri Mäntysaari, *The Law of Corporate Finance: General Principles and EU Law. Volume II: Contracts in General*. Springer 2010, s. 164.

29. ISDA Legal Guidelines for Smart Derivatives Contracts, January 2019.

30. Ks. esim. Roy Goode, *Commercial Law in the Next Millennium*. Sweet & Maxwell 1998, s. 88 ja Kierkegaard 2007.

31. *Hadley v. Baxendale*, (1854) 9 ExCh 341.

selvyyden vuoksi todettava sopimuksessa. Tämä ”boilerplate” saattaa muodostaa puolet sopimuksen ehdoista. Luontoissuorituksen korvaavan vahingonkorvausvaatimuksen turvaamiseksi kaikki velvollisuudet on lueteltava yksityiskohtaisesti.³² Mannereurooppalaiset (eli civil law -oikeusjärjestysten) sopimukset ovat tyypillisesti lyhyempiä, koska sopimuksia täydentää kodifioitu eli helposti saatavilla oleva dispositiivinen ja indispositiivinen oikeus ja sopimusrikkomuksen ensisijainen seuraamus on luontoissuoritus.³³

Oikeuspluralismin huomioon ottava tutkimusote olisi auttanut kertomaan yhteiskunnan ja oikeuden lisääntyvästä monimutkaistumisesta³⁴ ja riskinhallintaa tarkasteleva tutkimusote ehkä myös tavoista sopeutua siihen. Yleinen monimutkaistuminen on sääntelyssä otettu huomioon esimerkiksi jakamalla markkinat rakenteellisesti kahteen tai useampaan portaaseen (ammattimaiset markkinaosapuolet, ei-ammattimaiset markkinaosapuolet ja kuluttajat), asettamalla palveluntarjoajille erilaisia tiedonantovelvollisuuksia erilaisiin osapuoliin nähden³⁵ sekä luomalla tuotteille ja palveluille pakottavia standardeja. Sopimuskäytännössä juristit kuuluvat niihin asiantuntijoihin, neuvontapalvelujen tarjoajiin ja välikäsiin, jotka osaltaan edistävät markkinoiden tehokkuutta. Juristeja kuvattiin jo vuonna 1984 ”transaktiokustannusinsinööreiksi”.³⁶

Tulkintariskejä tarkasteleva tutkimusote olisi ottanut huomioon myös tavat hallita niitä. Kielen avoimuudesta aiheutuu aina tulkintariskejä, mutta tulkintariski on erityisen korkea sopimussuhteissa: sopimuksia voi laatia kuka tahansa, osapuolilla on ristiriitaisia tavoitteita, sopimuksen nimenomaista tekstiä täydentää yhden tai useamman maan voimassa oleva oikeus, ja osapuolet tarvitsevat riskinhallinnan kannalta sekä tulkinnallisesti ennakoitavia että avoimia ehtoja. Tulkintariskiä ei saa taitottua pois sopimuksen muotoilulla, mutta riskiä voidaan hallita.³⁷

Oikeudellista retoriikkaa tarkasteleva tutkimusote olisi auttanut ymmärtämään, miten oikeudellisella kielellä voidaan päästä tavoitteisiin. Retoriikka on

32. Mäntysaari, Volume II. Springer 2010, s. 12–13.

33. Vastaava ero common law- ja civil law -maiden käytäntöjen välillä voidaan todeta helposti vaikkapa yhtiöjärjestyksissä. Vertailin summanmutikassa BMW AG:n yhtiöjärjestystä (Satzung) ja Englannin malliyhtiöjärjestystä (Model articles for private companies limited by shares). Kun tämän suuren saksalaisen yhtiön yhtiöjärjestyksessä on karkeasti arvioiden noin 3 100 sanaa, Englannin yksinkertaiseksi tarkoitettussa malliyhtiöjärjestyksessä on noin 7 100 sanaa.

34. Ks. esim. Gunther Teubner, *Verfassungsfragmente: Gesellschaftlicher Konstitutionalismus in der Globalisierung*. Suhrkamp 2012.

35. Ks. esim. MiFID II, 24.14 ja 25.8 artikla ja direktiivi (EU) 2016/97 vakuutusten tarjoamisesta (uudelleenlaadittu), 20.2 artikla.

36. Ronald J. Gilson, *Value Creation by Business Lawyers: Legal Skills and Asset Pricing*. Yale Law Journal 94 (2) 1984, s. 239–313, 243. Vrt. Nousiainen 2023, toinen artikkeli, s. 146–148. Nousiainen ei mainitse Gilsonia, jonka artikkelia hänen lähteissään kuvataan adjektiivilla ”pathbreaking”.

37. Mäntysaari, Volume II. Springer 2010, s. 66, 105.

keskeistä juristien käytännön työssä.³⁸ Joskus viesti on tiivistettävä, jotta sillä olisi haluttu vaikutus. Augustinus kertoi jo 400-luvun alussa kristillisestä retoriikasta kirjoittamassaan teoksessa *De doctrina christiana*, kuinka Raamatun tekstiä voidaan teknisesti tulkita lähes millä tavalla tahansa. Niinpä Augustinus suositteli keskittymistä tekstifragmenttien sijasta kristinuskon pääviestiin. Modernissa kauppaoikeudessa samaa tekniikkaa sovelletaan vaikkapa arvopapereiden yleisölle tarjoamisen yhteydessä julkaistavien esitteiden sääntelyssä. Esitteen pitää sisältää tiivistelmä, jolle on asetettu tarkkoja vaatimuksia.³⁹

Aivan toisen tason ulottuvuus olisi ehkä löytynyt oikeuslingvistiikasta, jossa tutkitaan oikeuskielen kehitystä, ominaisuuksia ja käyttöä.

Tarkasteltavassa väitöskirjassa näillä oikeusjärjestyksen luonteeseen, sääntelyyn, oikeusjärjestysten välisiin eroihin ja juristien käytäntöihin liittyvillä havainnoilla ei ole ollut merkitystä. Väitöskirjassa ei pyritä systemaattisesti selvittämään, miten oikeudellisen kielen selkeyttämistä ja ymmärrettävyyttä on käsitelty oikeudellisesti tai oikeustieteessä aikaisemmin. Väitöskirjassa ei käsitellä common law- ja civil law -maiden välisiä eroja. Väitöskirjassa kritisoidaan boilerplate-ehtoja mutta ei kerrota, mihin niiden käyttö common law -oikeusperheen erityispiirteiden valossa perustuu. Väitöskirjassa ei ole kriittisesti tarkasteltu legal designin keskeisen tavoitteen haasteita oikeushistorian ja kauppaoikeuden valossa. Väitöskirjasta on vaikea löytää oikeuslingvistiikkaa. Niinpä väitöskirjalla on perin heikko yhteys oikeustieteeseen.

Väitöskirjan heikko yhteys oikeustieteeseen on dokumentoitu kaikkein selvimmin kolmannen artikkelin taulukossa 3 (Figure 3. Some Learnings and Benefits from Other Fields to the Legal Design). ”Law” sekä ”law and technology” on mainittu taulukossa lukuisten muiden legal designiin mahdollisesti vaikuttavien alojen joukossa. Lain vaikutus legal designiin on väitöskirjan mukaan se, että laki ”provides for framework of societies”. Oikeustieteellisiltä väitöskirjoilta odotettaisiin tiiviimpää yhteyttä oikeuteen.

Jos väitöskirja olisi ollut oikeustieteellinen, siinä olisi hyvän tieteellisen käytännön mukaan pitänyt ottaa huomioon aikaisempi tutkimuksen kannalta aivan ilmeisesti relevantti oikeustieteellinen lähialojen tutkimus esimerkiksi niistä seikoista, joita edellä juuri on tarkasteltu. Niinpä väitöskirja varmaankaan ei ole oikeustieteellinen.

38. Petri Mäntysaari, Auditorier och retorik. Tidsskrift for Rettsvitenskap 128(1) 2016, s. 3–42.

39. Asetus (EU) 2017/1129 arvopapereiden yleisölle tarjoamisen tai kaupankäynnin kohteeksi säännellyllä markkinalla ottamisen yhteydessä julkaistavasta esitteestä. Ks. asetuksen 7 artikla ja johdanto-osan 30 kappale.

5. Väitöskirja ei kuulu taloustieteeseen eikä oikeustaloustieteeseen

On helppo todeta, että artikkeliväitöskirja ei kuulu myöskään oikeustaloustieteeseen. Tältä osin voidaan viitata Matti Virénin kommenttiin eräästä toisesta väitöskirjasta, jonka nimenomaan oli tarkoitus kuulua oikeustaloustieteeseen: ”Näennäisesti siinä on paljon taloustieteen verbalistiikkaa ja lähdeviittauksia, mutta varsinainen tutkimusote on taloustieteelle vieras.”⁴⁰

Väitöskirjassa edustetun legal designin ja taloustieteen paradigmat eivät kohtaa. Kun taloustieteen tutkimuksessa keskitytään taloudelliseen tehokkuuteen, tarkasteltavan väitöskirjan kirjoittaja haluaa pikemminkin edistää tekstin ”ymmärrettävyyttä” maallikoille. Väitöskirjassa ei osoiteta empiirisesti, että kirjassa esitetyllä legal designilla olisi taloudellista vaikutusta. Tarkasteltavan väitöskirjan kolmannen artikkelin empiirinen tutkimus ei asiaa muuksi muuta. Kaikki empiirinen tutkimus ei ole taloustieteellistä tutkimusta.

Taloustieteellisen tutkimuksen valossa voidaan kyllä kysyä, kuinka luotettavana väitöskirjan empiiristä mutta taloustieteen ulkopuolelle jäävää tutkimusta yleensäkin voidaan pitää. Artikkelin perustuu 24 hengen otokseen vuosina 2018–2022 tehdyissä haastatteluissa: ”24 subjects were participating in the study.”⁴¹ Otskokoa voidaan pitää vähäisenä verrattuna Hankenin liiketaloustieteen alaan kuuluvien maisterintutkielmien otskokoihin. Olen vuoden 2023 aikana toiminut muutaman liiketaloustieteen alaan kuuluvan maisterintutkielman toisena tarkastajana. Niistä kolmessa ensiksi löytämässäni otoskoot olivat 43 (vastaajaa, laskentatoimi), 150 (emissiota, rahoitustiede) ja 296 (transaktiota, rahoitustiede). Väitöskirjan otokseen valittuja haastateltavia ei ole määritelty läpinäkyvästi. Kysymykset jäivät hämäräksi. Ei ole poissuljettua, että kahden tekstikokonaisuuden vertailu on toteutettu tarkoitushakuisesti valitsemalla maallikoille ensin teksti, jota heidän ei ollut tarkoitustakaan ymmärtää, ja korvaamalla se tekstillä, jonka he ainoastaan luulevat ymmärtävänsä: ” – I showed these participants randomly assigned brief descriptions of an artist contract terms – – The participants were showed [sic!] [sic!] randomly assigned set of traditional legalese artist contracts terms, asking the subjects to comment and discuss these terms from the perspective of comprehension, approachability, and clarity.”⁴²

Se, että maallikko kuvittelee jotain ymmärtävänsä, ei takaa sitä, että maallikko tosiasiallisesti on asian ymmärtänyt, eikä sitä, että teksti olisi hänen kannaltaan oikeudellisesti ja taloudellisesti mielekäs. Kirjoittaja on tämän ehkä itsekin

40. Matti Virén, Mitä on oikeustaloustiede? Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/2005, s. 93–97, 96.

41. Nousiainen 2023, kolmas artikkeli nimeltään Measuring the Impact and Value of Legal Design in Commercial Contracting with the Law and Economics Framework: An Empirical Case Study, luku III.1.B. Artikkelista puuttuu sivunumerointi.

42. Nousiainen 2023, kolmas artikkeli, luku III.1.B, Stage 2.

todennut kolmannen artikkelinsa viimeisellä tekstisivulla: ”Thus, a lay-person would prefer the legal designed contract norms to be able to comprehend them; but that same lay-person would likely prefer the legalese version if it went to court, because the legalese version provides a familiar wording of the precise allocation of rights/responsibilities between the parties and the judges are more familiar with legalese.”⁴³

6. Väitöskirja ei kuulu suunnittelutieteeseen (design science)

Väitöskirja ei nimestään ja aiheestaan huolimatta näytä kuuluvan mihinkään design science -tieteenalaan eli suunnittelutieteeseen.

Jotkin perinteisistä tieteenaloista ovat design science -tieteenaloja eli kuuluvat suunnittelutieteeseen. Suunnittelutieteen juuret ovat anglosaksisen perinteen mukaisissa vapaissa ammateissa (”the professions”), joihin kuuluvat esimerkiksi kliininen lääketiede, insinöörien työ tai vaikkapa käytännön juristien työ.⁴⁴ Suunnittelutiede eroaa muista tieteenaloista, koska suunnittelutieteen aloilla pyritään kehittämään tapoja päästä valitusta ei-toivotusta asiantilasta toivotuun asiantilaan. Tämä lähestymistapa perustuu Aristoteleen fronesikseen eli käytännölliseen järkeen.⁴⁵

Design science -tieteenalojen eli suunnittelutieteen lähestymistapaan liittyy liiketaloustieteessä kehitetty konstruktiivinen tutkimusote. Konstruktiivisella tutkimusotteella pyritään ratkaisemaan reaali maailman ongelmia ja kehittämään samalla valitun tieteenalan teoriaa.⁴⁶

43. Nousiainen 2023, kolmas artikkeli, luku IIV.

44. Herbert A. Simon, *The Science of Design: Creating the Artificial*. *Design Issues* 4(1/2) 1988, s. 67–82, 67: ”Engineers are not the only professional designers. Everyone designs who devises courses of action aimed at changing existing situations into preferred ones. The intellectual activity that produces material artifacts is no different fundamentally from the one that pre[s]cribes remedies for a sick patient or the one that devises a new sales plan for a company or a social welfare policy for a state. Design, so construed, is the core of all professional training: it is the principal mark that distinguishes the professions from the sciences. Schools of engineering, as well as schools of architecture, business, education, law, and medicine, are all centrally concerned with the process of design.” Ks. myös Joan E. van Aken, *Management Research Based on the Paradigm of the Design Sciences: The Quest for Field-Tested and Grounded Technological Rules*. *Journal of Management Studies* 41(2) 2004, s. 219–246 ja Paul Johannesson – Erik Perjons, *An Introduction to Design Science*. Springer 2014.

45. Aristoteles, *Nikomakhoksen etiikka*, kuudes kirja.

46. Kalle A. Piirainen – Rafael A. Gonzales, *Seeking Constructive Synergy: Design Science and the Constructive Research Approach*, s. 59–72 teoksessa Jan Brocke – Riitta Hekkala – Sudha Ram – Matti Rossi (eds), *Design Science at the Intersection of Physical and Virtual Design*. DESRIST 2013. *Lecture Notes in Computer Science*, vol 7939. Springer 2013.

Esimerkiksi niin sanottu käyttäjäystävällinen oikeustiede ja siihen perustuva kauppaoikeus on pyritty määrittelemään design science -tieteenaloina Hankenin kauppaoikeuden opetuksessa.⁴⁷

Legal design ei ole voinut kuulua suunnittelutieteisiin, koska sitä puutteellisen teorianmuodostuksen ja metodologian vuoksi ei ole voitu pitää tieteenalana. Siitä enemmän seuraavassa.

7. Kuuluuko väitöskirja legal designiin?

Jäljellä on vielä legal design. Legal designin mahdollinen tieteenalaluonne tai sen puute ei varsinaisesti käy ilmi väitöskirjasta, koska väitöskirjasta puuttuu tieteellisille opinnäytetöille pakollinen tieteenalan aikaisempaan teoriaan perustuva ongelmankehittäminen. Legal designin mahdollisen oman teorian kriittinen analyysi on ongelmankehittämisessä korvattu määrittelemällä sana ”legalese” sanakirjan mukaan. Väitöskirjan perusteella ei voida päätellä, onko legal design tieteenala.

Väitöskirjan puutteellisen ongelmankehittelyn perusteella ei edes tarkkaan ottaen voida päätellä, kuuluuko väitöskirja todellakin legal designiin. Väitöskirjan teksti jättää hämäräksi, mihin alaan kirjoittaja on työnsä tarkoittanut: ”The first two papers lay down the general theory of legal design in commercial contracting within the law and economics framework. These papers introduce the general theory of legal design through lenses [sic!] of law and economics.”⁴⁸ Onko kirjoittaja siis tarkoittanut tekstinsä oikeustaloustieteeseen vai legal designiin, mitä sillä sitten tarkoitetaan?

Väitöskirjasta käy joka tapauksessa implisiittisesti ilmi, että legal designin teorianmuodostus on pakostakin ollut vaatimatonta. Kirjoittaja väittää kolmannen artikkelinsa olevan ”the first empirical study in the field of legal design in commercial contracts with a twist of law and economics”.⁴⁹ Jos tämä twistauksiensa vuoksi epäselväksi jäävä väite pitää paikkansa, legal designista on varmaankin puuttunut aikaisempi empiriaan perustuva tieteellinen teorianmuodostus. Lisäksi kirjoittaja esittää, että oikeustaloustiedettä sovelletaan legal design -tutkimuksessa ensimmäisen kerran väitöskirjan ensimmäisessä artikkelissa.⁵⁰ Jos näin todellakin on, mahdollinen aikaisempi teorianmuodostus ei ole voinut olla kovin kehittyntä. Posner julkaisi oikeustaloustieteen perusteoksensa jo

47. Mäntysaari 2017, s. v, 14, 15, 29, 33, 35, 86, 144, 203.

48. Nousiainen 2023, luku 1, s. 1.

49. Nousiainen 2023, kolmas artikkeli, Introduction.

50. Nousiainen 2023, ensimmäinen artikkeli, s. 254.

puoli vuosisataa sitten.⁵¹ Yhteiskuntatieteissä ja myös oikeustieteessä on jo vuosia valitettu, että taloustieteen teorioiden omaksumisesta on aiheutunut ongelmia.⁵² Mainittakoon, että Ingall Aspholm sovelsi oikeustaloustiedettä Hankenilla kauppaoikeuden oppiaineessa hyväksytyssä väitöskirjassaan jo pari vuosikymmentä sitten. Hankenilla kauppaoikeutta ja käyttäjäystävällistä oikeustiedettä on kehitetty vuosituhannen vaihteen jälkeen tieteenaloina vaihtoehtoiksi oikeustaloustieteelle ja lainopille.

Väitöskirjan metodologiseen virhelistaan voidaan lisätä se, että väitöskirjassa ei ole tehty selvää eroa tieteenalan oman teoreettisen viitekehyksen, muiden tieteenalojen teorian hyväksikäytön ja tieteellisten tutkimusmetodien välillä. Ensimmäisessä artikkelissa (sivu 248) kirjoittaja esittää: ”We need law and economics to do the scientific measurement necessary for legal design to be seen as the stage of science.” Oikeustaloustiede ei ole tutkimusmetodi, jolla tehtäisiin mittauksia. Oikeustaloustiede on tieteenala. Oikeustaloustieteessä sovelletaan tieteellisiä tutkimusmetodeja ja muodostetaan tulosten perusteella tieteellisiä teorioita. Oikeustaloustieteen reseptio ei-tieteenalalla ei tee ei-tieteenalasta tieteenalaa, eikä legal designista saa tieteenalaa oikeustaloustieteeseen viittaamalla. Vastaavasti Suomen oikeudellisessa tutkimuksessa yleinen lainoppi ei lainopista muuksi muutu, vaikka tulkinnan retoriikassa joskus hyödynnettäisiin taloustieteestä poimittuja argumentteja.

Väitöskirjassa kritisoidaan runsaasti juristien käytäntöjä ja halutaan korvata ne legal designilla, mutta varsinaisen legal designin käytännöt jäävät väitöskirjassa yllättävän vähälle huomiolle. Toisessa artikkelissa legal designia kuvataan lähinnä tekstin editoimisena.⁵³ Kolmannessa artikkelissa kerrotaan kolmella sivulla viitteineen hieman enemmän tekstin organisoimisesta.⁵⁴ Legal design vaikuttaa pragmaattiselta toiminnalta.

51. Richard Posner, *Economic Analysis of Law*. Little, Brown & Co. 1973.

52. Ks. esim. Kimmo Alajoutsijärvi, *Ovatko kauppakorkeakoulut syyllisiä finanssikriisiin?* Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2012, s. 361–375 ja Jürgen Basedow, *Comparative Law and its Clients*. *American Journal of Comparative Law* 62(4) 2014, s. 821–857, 823. Basedow kertoi, kuinka eräs amerikkalainen professori oli kyseenalaistanut oikeusvertailun seuraavalla kommentilla: ”What can we learn from comparative law that we do not already know from economic theory?” Toisaalta taloustieteen reseption syynä voidaan pitää myös kilpailevien tieteenalojen puutteellista teorianmuodostusta. Näin George J. Stigler, *Nobel Lecture: The Process and Progress of Economics*. *Journal of Political Economy* 91(4) 1983, s. 529–545: ”The main reason for the considerable acceptance of the approach is that fundamental rule of scientific combat: it takes a theory to beat a theory. No amount of scepticism about the fertility of a theory can deter its use unless the sceptic can point to another route by which the scientific problem of regulation can be studied successfully.”

53. Nousiainen 2023, toinen artikkeli, s. 152.

54. Nousiainen 2023, kolmas artikkeli, luku 1.B.1 The legal design approach in supporting comprehension.

8. Lopuksi pragmaattisesta tutkimuksesta

Kaikki tutkimus ei ole tieteellistä tutkimusta⁵⁵ eikä varsinkaan sellaista tieteellistä tutkimusta, jota väitöskirjoilta vaaditaan. Oikeudellinen tutkimus voi silti olla hyödyllistä monella tavalla. Hyödyllinen oikeudellinen tutkimus voi olla tieteellistä tai pelkästään pragmaattista.⁵⁶ Tieteellinen tutkimus voi olla hyödyllistä myös käytännön kannalta, ja niin sen tietysti pitäisi ollakin.⁵⁷ Tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus kuuluu tiedepolitiikan tärkeisiin tavoitteisiin.

Suomessa lainopillisen tutkimuksen osuus on huomattavan suuri. Sakari Wuolijoki kertoi vuoden 2023 Valtakunnallisilla oikeustieteen päivillä,⁵⁸ että yli ¾ viime vuosien kotimaisista oikeustieteellisistä väitöskirjoista kuuluu lainopin alaan. On oletettu, että myös lainopillinen tutkimus täyttää tieteellisyyshaatimukset, esimerkiksi sillä Lakimies-aikakauskirjassakin läpi menneellä näennäisargumentilla, että lainoppi kuului keskiaikaisten yliopistojen oppiaineisiin.⁵⁹ Keskiajalla eli ennen 1600-luvulla tapahtunutta tieteellisyyshaatimusten keksimistä ja tieteellistä vallankumousta yliopistoissa opetettiin kyllä astrologiaakin,⁶⁰ jolle ei enää ole sijaa vakavasti otettavissa yliopistoissa. Keskiajan menosta on pyritty maailmalla eroon jo pitkään. Langdell pyrki ottamaan tieteellisyyshaatimukset

55. Tieteellisestä tutkimuksesta ks. esim. Robert K. Merton, *Social Theory and Social Structure*. Enlarged Edition. The Free Press 1968; Peter Esaiasson – Mikael Gilljam – Henrik Oscarsson – Ann Towns – Lena Wängnerud, *Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5. upplaga. Norstedts Juridik 2003 ja Rolien Roos, *Is Law Science?* *Potchefstroom Electronic Law Journal* 17(4) 2014.
56. Richard A. Posner, *Legal Scholarship Today*. *Harvard Law Review* 115(5) 2002, s. 1314–1326, 1315. Ks. myös esim. Michaels 2019, s. 367: ”One reason for the methodological mishmash in comparative law is that the founders of the functional method were more pragmatically than methodologically interested. [– –] [Ernst Rabel’s] approach was deliberately pragmatic rather than theoretical; he was not interested in expansive methodological debate, but in solving practical problems.”
57. Ks. esim. Richard A. Posner, *Legal Scholarship Today*. *Stanford Law Review* 45(6) 1993, s. 1647–1658, 1655; Posner 2002, s. 1326 ja E. Pieter Jansen, *Bridging the gap between theory and practice in management accounting: Reviewing the literature to shape interventions*. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 31(5) 2018, s. 1486–1509.
58. Sakari Wuolijoki, *Oikeustieteen tutkimus sekä liike-elämän muutos ja pysyvyys*. Oikeustieteen päivät 25.8.2023.
59. Martti Koskenniemi, *Mistä oikeustieteessä on kysymys?* *Lakimies* 7–8/2022, s. 1016–1030, 1021.
60. Astrologia oli quadriviumiin kuuluvan astronomian olennainen osa. Ks. esim. Patrick J. Boner, *Kepler’s Cosmological Synthesis*. Brill 2013, s. 39 (luvussa *Kepler’s Early Career in Astrology, 1594–1599*). 1200-luvulta 1600-luvulle oli tapana todeta ”sapiens dominabitur astris”. Justin Niermeier-Dohoney, *Sapiens Dominabitur Astris: A Diachronic Survey of a Ubiquitous Astrological Phrase*. *Humanities* 2021, 117 osoitteessa <https://doi.org/10.3390/h10040117> (vierailtu 22.1.2024).

huomioon common law'n opetuksessa jo 1800-luvun lopulla.⁶¹ Euroopan oikeustieteessä tieteellisyysvaatimukset löysi viimeistään Ehrlich vuonna 1913.⁶² Rabel edisti tieteellistä maailmankuvaa vuonna 1924 ainakin retoriikassaan asettamalla tieteellisyyden sekä oikeustieteen että vertailevan oikeustieteen tavoitteeksi.⁶³ Tieteellisyysvaatimuksille on Suomen oikeustieteen opetuksessa⁶⁴ ja tutkimuksessa toistaiseksi ehkä viitattu kintaalla. Se on ollut omiaan sementoimaan patologisen tutkimus- ja opetuskulttuurin, jossa tieteellistä lukutaitoa ei juuri ole vaadittu. Samalla vallitseva kulttuuri nähtävästi ei ole antanut riittäviä välineitä arvioida oikeustieteen diskurssin, oikeustieteellisten väitöskirjojen ja legal designin tieteellisyyttä.

Tarkasteltava artikkeliväitöskirja vaikuttaa pikemminkin pragmaattiselta kuin tieteelliseltä tutkimukselta. Se ei näytä kuuluvan oikeustieteeseen edes pragmaattisena tutkimuksena. Yleisilmeensä perusteella väitöskirja vaikuttaa lähinnä pragmaattiselta markkinoinnilta. Oikeudellisilla neuvontapalvelumarkkinoilla toimivien kilpailijoiden työtä väheksytään kutsumalla sitä väitöskirjassa nimellä ”legalese” ja määrittelemällä se ongelmaksi. Oma tuote eli ”legal design” julistetaan ratkaisuksi. Samalla väitetään läpinäkymättömän tutkimuksen perusteella, että 62,5 % pitää ”legal designia” parempana. Vertailevalle markkinoinnillekin on rajansa, väitöskirjoista puhumattakaan!

61. Stephen B. Presser, *Law Professors: Three Centuries of Shaping American Law*. West Academic Publishing 2017, s. 63 ja Lawrence Friedman, *A History of American Law*. Simon & Schuster 1973, s. 531: ”Langdell had a theory for his emphasis on the case method. He believed that law was a 'science,' it had to be studied scientifically, that is, inductively through primary sources. These sources were the printed cases; they expressed, in manifold dress, the few, ever-present, and ever-evolving and fructifying principles, which constituted the genius of the common law.”

62. Ehrlich 1913. Hänen tutkimuskohteensa oli ”lebendes Recht”.

63. Ernst Rabel, *Aufgabe und Notwendigkeit der Rechtsvergleichung*. Rheinische Zeitschrift für Zivil- und Prozeßrecht 1924, s. 279–301 ja Münchener juristische Vorträge 1, 1925. Rabel 1925, s. 7 tieteen yhtenäisyydestä ja vertailevan oikeustieteen tavoitteesta: ”Der Name ihres Ziels heißt einfach: Erkenntnis. Es ist das Ziel aller Wissenschaft, und deren Einheit, heiße sich der Forscher Jurist, Philosoph oder Soziologe, ist die wichtigste der 'Einheiten', wichtiger auch als die Grenzpfähle der Einzelwissenschaften.”

64. Ida Koivisto – Anni Tuomela, Lainoppineita vai oikeustieteilijöitä? Näkökulmia perustutkimon metodipetuksen kehittämiseen Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. *Oikeus* 3/2012, s. 410–432, 415, 417, 419.